

Fjærli, Erik; Kittilsen, Marte O.

Book

Hvem etablerer eget foretak? : om etablerere og etableringer i Norge

Provided in Cooperation with:

Statistics Norway, Oslo

Reference: Fjærli, Erik/Kittilsen, Marte O. (2019). *Hvem etablerer eget foretak? : om etablerere og etableringer i Norge*. Oslo : Statistisk Sentralbyrå.

This Version is available at:

<http://hdl.handle.net/11159/3754>

Kontakt/Contact

ZBW – Leibniz-Informationszentrum Wirtschaft/Leibniz Information Centre for Economics
Düsternbrooker Weg 120
24105 Kiel (Germany)
E-Mail: [rights\[at\]zbw.eu](mailto:rights[at]zbw.eu)
<https://www.zbw.eu/>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Dieses Dokument darf zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden. Sie dürfen dieses Dokument nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, aufführen, vertreiben oder anderweitig nutzen. Sofern für das Dokument eine Open-Content-Lizenz verwendet wurde, so gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der Lizenz gewährten Nutzungsrechte. Alle auf diesem Vorblatt angegebenen Informationen einschließlich der Rechteinformationen (z.B. Nennung einer Creative Commons Lizenz) wurden automatisch generiert und müssen durch Nutzer:innen vor einer Nachnutzung sorgfältig überprüft werden. Die Lizenzangaben stammen aus Publikationsmetadaten und können Fehler oder Ungenauigkeiten enthalten.

<https://savearchive.zbw.eu/termsfuse>

Terms of use:

This document may be saved and copied for your personal and scholarly purposes. You are not to copy it for public or commercial purposes, to exhibit the document in public, to perform, distribute or otherwise use the document in public. If the document is made available under a Creative Commons Licence you may exercise further usage rights as specified in the licence. All information provided on this publication cover sheet, including copyright details (e.g. indication of a Creative Commons license), was automatically generated and must be carefully reviewed by users prior to reuse. The license information is derived from publication metadata and may contain errors or inaccuracies.

Hvem etablerer eget foretak?

Om etablerere og etableringer i Norge

TALL

SOM FORTELLER

NOTATER / DOCUMENTS

2019 / 28

Erik Fjærli og Marte O. Kittilsen

I serien Notater publiseres dokumentasjon, metodebeskrivelser, modellbeskrivelser og standarder.

© Statistisk sentralbyrå
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen
skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

Publisert 5. august 2019

ISBN 978-82-537-9965-0 (elektronisk)

Standardtegn i tabeller	Symbol
Tall kan ikke forekomme	.
Oppgave mangler	..
Oppgave mangler foreløpig	...
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
Foreløpig tall	*
Brudd i den loddrette serien	—
Brudd i den vannrette serien	
Desimaltegn	,

Forord

Dette notatet er det første av to i en leveranse for Næring- og fiskeridepartementet (NFD). Her i dette notatet presenteres deskriptiv statistikk om etablerere og etableringer i Norge. Neste del-leveranse omfatter en økonometrisk analyse av faktorer som påvirker beslutningen om å etablere et eget foretak og faktorer som påvirker overlevelse og vekst.

Statistisk sentralbyrå, 2.7.2019

Lise Dalen Mc Mahon

Sammendrag

Dette notatet presenterer deskriptiv statistikk om etablerere og etableringer i Norge. Videre gjengir vi noen resultater fra sammenlignende internasjonale studier fra OECD og SSB-analyser av jobbstrømmer.

Notatet trekker fram flere aspekter ved etableringspraksis i Norge. Jobbskapingen de senere årene har vært størst i tjenestenæringene. Det er klare kjønnsforskjeller i entreprenørskap, både når man ser på andel etablerere og andel av etablererne som velger organisasjonsformen AS. Kvinner er underrepresenterte langs begge dimensjoner, men det er en tendens til at forskjellene mellom kvinner og menn avtar noe over tid.

Når det gjelder aleneboende er det ingen forskjell mellom etablerere og andre i andelen som har barn. For par er det noe større andel med barn blant etablerere enn andre.

Nedsettelse av kravet til minste aksjekapital for aksjeselskaper i 2011/2012 medførte en kraftig økning i antall etablerere. Det har vært noe overgang fra ansvarlige selskapsformer til AS, men likevel en klar nettoøkning av antall etablerere. Effekten var sterkest for kvinner og yngre etablerere. Blant dem som benyttet seg av anledningen til å starte AS med lav aksjekapital kan man videre observere noe lavere inntekt og formue enn de som starter med større aksjekapital. Til sammen indikerer dette at rasjonering i tilgang på kapital kan være en faktor som begrenser nye bedriftsetableringer.

Forfatterne takker Håkon Frøysa Skullerud for hjelp med programmering og Marina Rybalka for kommentarer.

Innhold

Forord.....	3
Sammendrag.....	4
Innhold	5
1. Innledning.....	6
2. Betydningen av nyetableringer og unge foretak for jobbskaping i Norge.....	8
2.1. Internasjonale sammenligninger	8
2.2. Mer om tilgang og avgang av jobber i Norge	10
3. Etablerere i Norge: Hvem er de?	14
3.1. Kjennetegn ved personer som etablerer eget foretak	15
3.2. Virker gründerpolitikken?	19
4. Oppsummering	22
Referanser.....	23

1. Innledning

Næringslivets evne til omstilling har mange aspekter og kan beskrives på mange måter. Arbeidsstyrkens kompetanse og mobilitet mellom regioner og næringer, tilgang på finansiering (herunder kapitalmobilitet mellom foretak og næringer), forskning og utvikling og insentiver gjennom offentlig politikk er alle faktorer som er med på å påvirke innovasjon og omstilling.

I dette notatet skal vi avgrense oss til temaet foretaksdemografi og ta utgangspunkt i noen vanlige indikatorer i analyser av omstilling som pågår blant annet i OECD¹, nemlig reallokering av ressurser til oppstartsbedrifter² og nye næringer i vekst fra bedrifter og næringer på vei ut. I vår sammenheng fokuserer vi på arbeidskraft og jobbskaping, mens kapitalmarkedets rolle skal selvfølgelig ikke undervurderes. Videre gir vi en beskrivelse av kjennetegn ved norske etablerere, med vekt på kjønn, og utviklingen over tid. Dette er rent beskrivende statistikk som ikke sier noe om kausale sammenhenger. I et senere notat vil vi gjennomføre empiriske analyser om mulige effekter av disse bakgrunnsvariablene på tilbøyeligheten til å bli etablerer.

I OECD-sammenheng har jobbskaping vært et viktig tema de senere årene på grunn av vedvarende høy arbeidsledighet i mange av medlemslandene. I Norge har vi vært heldigere stilt, men oljeprisfallet i 2014-2015 med påfølgende oppsigelser i oljenæringen og leverandørindustrien minner oss om at omstillingsevne er et tema også her. På lengre sikt vil olje- og gass fases ut og «hva skal vi leve av etter oljen» er et spørsmål som stilles oftere og oftere.

Den klassiske referansen i sammenheng med analyser av omstilling er Schumpeter (1942) og hans begrep «creative destruction». Schumpeters syn var at seleksjonsprosesser i markedet, der mindre produktive bedrifter legges ned og mer produktive bedrifter vokser, er en viktig driver for innovasjon og økonomisk vekst. I den sammenheng er det viktig å huske at innovasjon og nyskaping også foregår i eksisterende virksomheter, og at det kan foregå omstilling selv om det ikke synliggjøres i form av høy turnover av bedrifter eller strømmer i arbeidsmarkedet. I dette notatet er det imidlertid Schumpeters tanke om reallokering av ressurser gjennom foretaksdemografi (oppstart, overlevelse og vekst) og betydningen av etablerere i næringslivet som er temaet.

Omstilling gjennom etableringer og nedleggelser

Foretaksdynamikk beskrives gjerne med indikatorer som tilgangs- og avgangsrater av foretak, brutto og netto jobbskapingrater i ulike næringer og betydningen av oppstartsbedrifter for sysselsettingen og endringer i sysselsetting. I den Schumpeterske tradisjonen legges det særlig vekt på tilveksten av nye foretak. Betydningen av nystartede og unge foretak for jobbskaping avhenger både av andelen oppstartsbedrifter i økonomien og deres oppstartstørrelse, overlevelserate og vekstrate. Tabell 1.1. gir en oversikt over indikatorer som er mye brukt for å måle foretaksdynamikk og bevegelse av arbeidskraft mellom virksomheter og næringer.

¹C. Criscuolo, P. N. Gal and C. Menon (2014), “The Dynamics of Employment Growth: New Evidence from 18 Countries”, OECD Science, Technology and Industry Policy Papers no. 14, OECD Publishing, <http://dx.doi.org/10.1787/5jz417hj6hg6-en>.

²I dette notatet følger vi dagligtalen og bruker «bedrift», «virksomhet» og «foretak» om hverandre. Statistikken som presenteres her bruker den juridiske enheten foretak som enhet.

Tabell 1.1 Noen vanlige indikatorer for å måle foretaksdynamikk og bevegelse av arbeidskraft

Indikator	Definisjon
Oppstartsrate	Antall nye foretak (i en kategori, for eksempel næring) delt på totalt antall foretak i samme kategori
Avgangsråde	Antall foretak som opphører i en periode delt på totalt antall foretak
Brutto tilgang av jobber (jobbskaping)	Summen av antall positive endringer i antall jobber i et foretak, i en næring, i foretak av samme størrelse, alder eller andre kategorier
Brutto jobbavganger	Summen av antall negative endringer i antall jobber
Netto tilgang av jobber	Differansen mellom brutto tilgang og brutto avgang av jobber
Jobbskapsingsrate	Brutto jobbtilganger delt på totalt antall jobber
Jobbavgangsrate	Brutto jobbavganger delt på totalt antall jobber
Netto jobbskapsingsrate	Netto jobbtilgang delt på totalt antall jobber

Notatet er bygd opp som følger: I kapittel 2 trekker vi frem noen av resultatene av en OECD-undersøkelse og gir en sammenligning av Norge med en del andre OECD-land for noen av de aktuelle indikatorene. Videre gjengir vi noen resultater av en SSB-analyse av tilganger og avganger av jobber i Norge i nye vs. eksisterende foretak. Kapittel 3 gir en oversikt over etableringer av foretak i Norge i perioden 2007 -2017 (og kortere tidsserier i noen sammenhenger) og en beskrivelse av kjennetegn ved etablererne. Videre drøfter vi mulige konsekvenser av innføringen av ordningen med revisjonsfritak for små aksjeselskaper og nedsatt krav til egenkapital som ble innført i 2011 med virkning fra 2012. Kapittel 4 oppsummerer.

2. Betydningen av nyetableringer og unge foretak for jobbskaping i Norge

Analysen av omstilling gjennom «creative destruction» fokuserer på reallokering av ressurser til oppstartsbedrifter og nye næringer i vekst fra bedrifter og næringer på vei ut. I dette kapittelet sammenligner vi norsk næringsliv med andre OECD-land basert på data og resultater fra OECDs DynEmp-prosjekt (Criscuolo m.fl., 2014), stilt til rådighet av OECD. Deretter gjengir vi noen hovedresultater av en mer inngående undersøkelse av jobbstrømmer i Norge (Næsheim, 2018).

2.1. Internasjonale sammenligninger

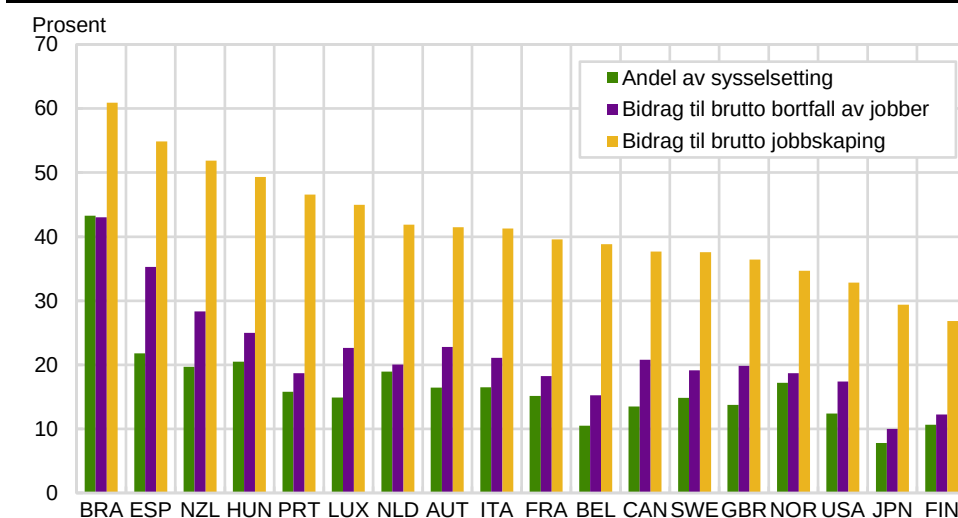
OECD's DynEmp-prosjekt er et samarbeid mellom OECD og enkelte medlemsland, der alle deltagende land gjennomfører identiske bearbeidinger av mikrodata med utgangspunkt i dataprogrammer som distribueres fra OECD sentralt. Slik sikrer man en høy grad av sammenlignbarhet selv om det fortsatt kan være forhold som gjør at resultatet av beregningene ikke er helt sammenlignbart mellom landene - for eksempel forskjeller i selve datagrunnlaget. Resultatene som gjengis her er basert på data fra 2001 til 2012 fra i alt 18 land. Merk at OECDs definisjoner og prosedyrene i DynEmp-prosjektet kan avvike fra standarder i de nasjonale statistikkbyråene og derfor behøver ikke tallene som presenteres være direkte sammenlignbare med annen statistikk publisert i SSB eller andre statistikkbyråer.

Små og mellomstore bedrifter (SMB)

Figur 2.1 viser andel av samlet sysselsetting, brutto jobbskaping og bortfall av jobber i SMB'er. I alle land gir SMB'er et relativt stort bidrag til samlet jobbskaping i forhold til deres andel av samlet sysselsetting. Også bortfall av jobber er forholdsmessig stort i denne gruppen, jevnt over noe høyere enn det deres andel av samlet sysselsetting skulle tilsi. En relativt sett høy andel av jobbskaping og bortfall av jobber indikerer høy grad av sysselsettingsdynamikk i denne gruppen foretak.

Norge skårer lavt på SMB'ers bidrag til omstilling målt på denne måten: Norge ligger lavt i rangeringen av SMB'er sin andel av samlet brutto jobbskaping. I Norge betyr altså SMB'er mindre for samlet jobbskaping enn i flertallet av landene som er med i undersøkelsen. Sammenlignet med Sverige ser vi også lavere jobbskaping i forhold til sysselsetting i SMB'er, men noe høyere andel av samlet sysselsetting.

Figur 2.1 Andel av sysselsetting, brutto jobbskaping og brutto bortfall av jobber i SMB

Kilde: OECD

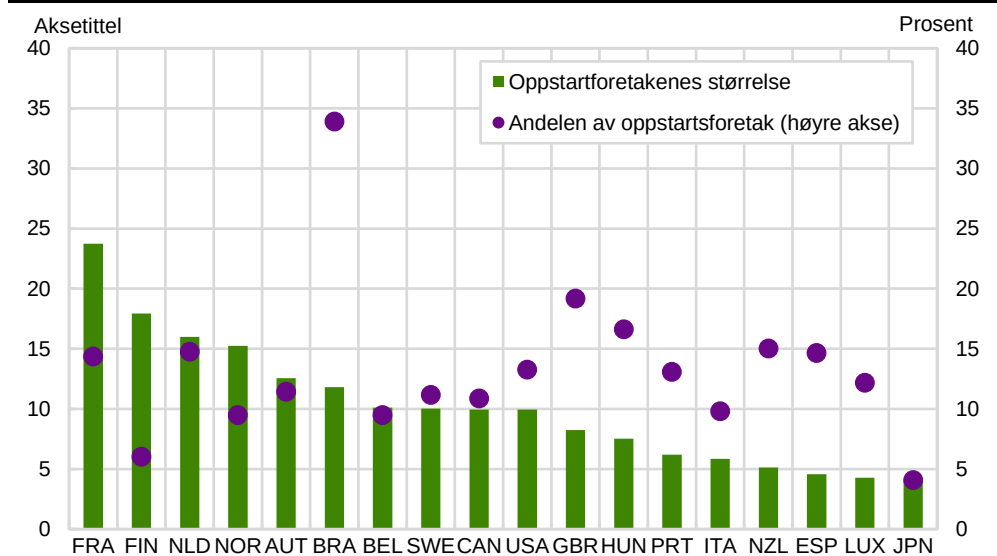
Oppstartsrate og størrelse på nye foretak

Betydningen av nystartede og unge foretak for jobbskaping avhenger av både andelen oppstartsbedrifter i økonomien og deres oppstartstørrelse, overlevelsrate og vekstrate. I Norge utgjør nyetableringer en relativt liten andel av foretakene sammenlignet med mange andre OECD-land. Dette gjelder både industri og tjenestenæringer. Derimot er gjennomsnittlig oppstartstørrelse målt ved antall ansatte svært høy sammenlignet med de andre landene i undersøkelsen, spesielt i gruppen tjenestenæringer (figur 2.2 og 2.3).

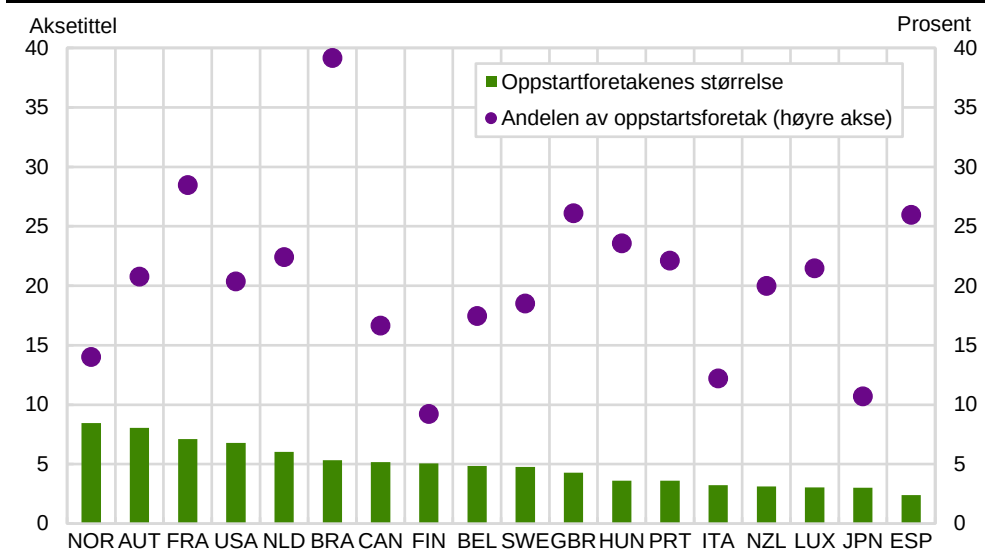
Figur 2.4 gir en oversikt over oppstartsratene i utvalget. Et stort antall nyetablerte foretak i forhold til hele foretakspopulasjonen tilsvarer det demografene kaller høy fertilitetsrate i befolkningen og kan innebære både en raskt voksende foretakspopulasjon og høy utskifting - hvis det også er høyt frafall av gamle bedrifter. Norge har en svært lav oppstartsrate sammenlignet med de fleste andre OECD-land. Dette oppveies noe av at nye norske foretak i gjennomsnitt er større målt ved antall ansatte, slik at andelen sysselsatte i oppstartsbedrifter blir mer på linje med gjennomsnittet.

I likhet med mange andre OECD-land er oppstartsraten i Norge fallende i perioden 2001-2009, spesielt i siste del av perioden. Forklaringen på dette kan ligge i finanskrisen i 2008-2009. Finanskrisen kan imidlertid ha hatt motsatte effekter på oppstartsraten: På den ene siden kan økt arbeidsledighet ha ført til at flere tidligere ansatte har begynt for seg selv, men på den andre siden kan redusert tilgang på finansiering ha virket dempende på nyetableringer.

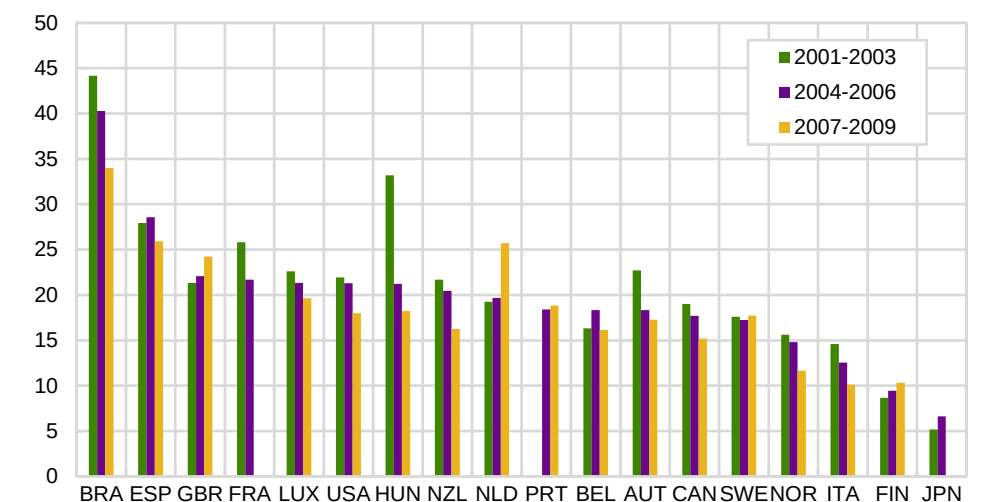
Figur 2.2 Oppstartsforetakenes størrelse og andel av alle foretak: Industri

Kilde: OECD

Figur 2.3 Oppstartsforetakenes størrelse og andel av alle foretak: Tjenester

Kilde: OECD

Figur 2.4 Oppstartsrate etter periode og land

Kilde: OECD

2.2. Mer om tilgang og avgang av jobber i Norge

Tilgang og avgang av arbeidsplasser mellom og innen ulike næringer sier mye om dynamikken i næringslivet. Dersom både tilgang og avgang av jobber innen en og samme næring (eller region) er høy sett i forhold til samlet sysselsetting i næringen (regionen) kan det indikere at det foregår mye omstilling i denne næringen (regionen): Dersom brutto tilgang av nye jobber i en næring er større enn brutto avgang, indikerer det en næring i vekst. Dersom denne veksten i tillegg for en stor del skjer i nye foretak, så indikerer dette at oppstartsbedrifter og etablerere er viktige drivkrefter i omstillingsprosessen.

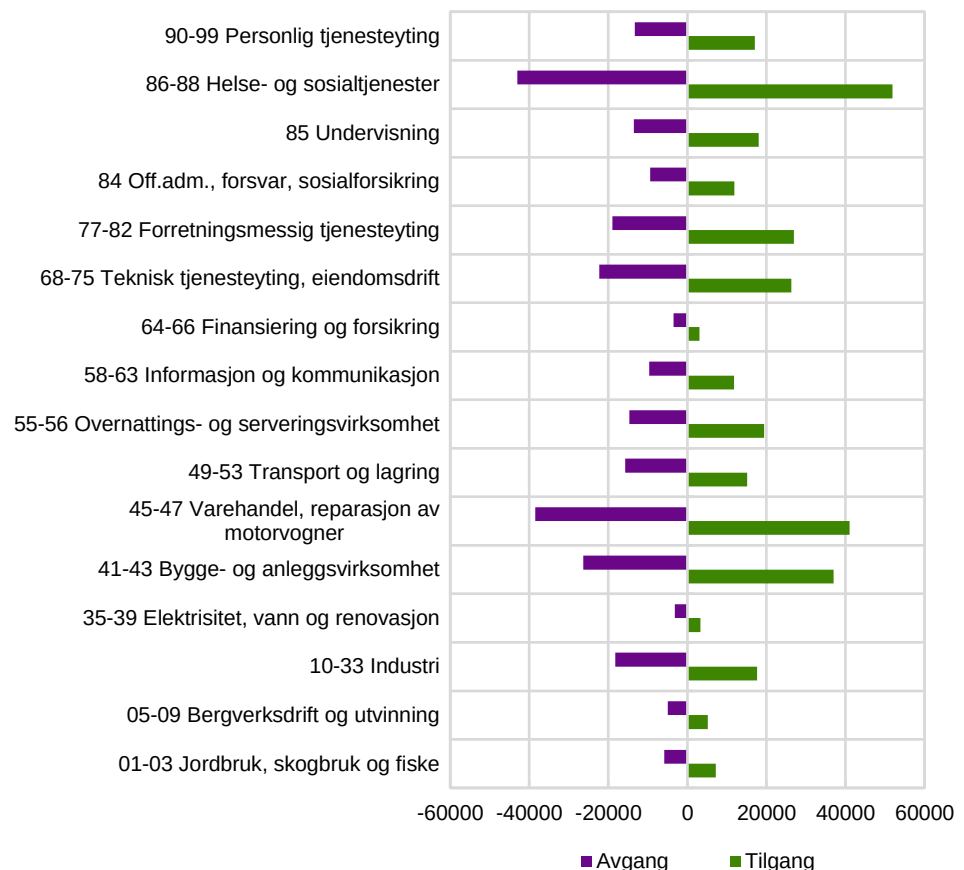
Nedenfor gjengir vi noen viktige funn i Næsheim (2018), som ser på tilganger og avganger av jobber i Norge, kalt jobbstrømmer. Om antall ansatte i en virksomhet øker mellom to tidspunkt betegnes denne økningen som *tilgang* av jobb(er). Om en virksomhet derimot har en nedgang i antall ansatte betegner vi dette som *avgang* av jobb(er). Jobbstrømmer er en fellesbetegnelse på tilgang og avgang av jobber. Den delen av arbeidskraftsstrømmen som følger av at en person som slutter i en virksomhet erstattes av en ny kommer altså ikke med. I Næsheim (2018) summeres antall tilganger og avganger på basis av datagrunnlaget som brukes i

kvartalsstatistikken om antall arbeidsforhold. Differansen mellom summen av tilganger og avganger av jobber mellom to kvartal, blir likt forskjellen i antall arbeidsforhold mellom de samme kvartalene. Analysen dekker perioden 4. kvartal 2016 til 4. kvartal 2017. Den gir et øyeblikksbilde og sier derfor ingenting om den langsiktige trenden i jobbstrømmene.

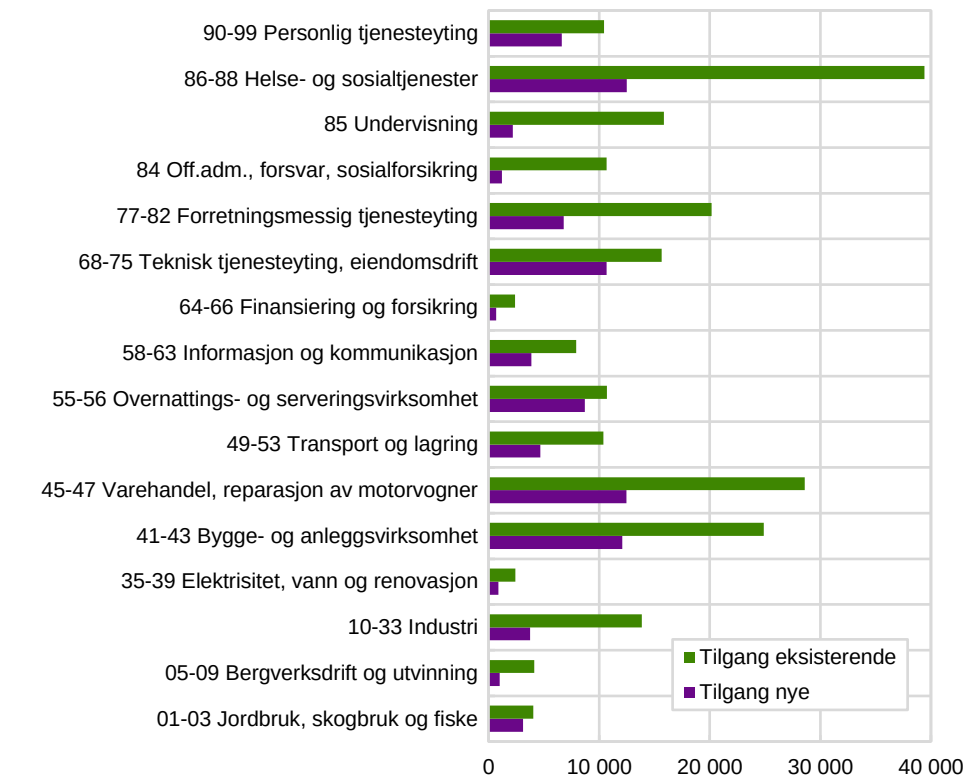
Figur 2.5 viser at tilgang av jobber er størst i varehandel og tjenesteytende næringer, samt bygg og anlegg. Her er også tilgangen av jobber større enn avgangen, altså en positiv netto tilgang. I industrien er avgangen av jobber noe større enn tilgangen, det samme i transport og lagring.

I likhet med OECDs internasjonale analyse som spenner over en lengre periode viser Næsheim (2018) at også når man ser mer i detalj på en kort periode, så kommer hovedtyngden av nye jobber i Norge i eksisterende virksomheter. I absolutte tall er de viktigste næringene Helse- og Sosialtjenester, Varehandel og Bygg og anlegg. Forretningsmessig tjenesteyting kommer også høyt opp (figur 2.6). Den prosentvise fordelingen av nye jobber (brutto tilgang) følger stort sett det samme mønsteret som netto tilgang, med flest nye jobber i varehandel, tjenesteytende næringer og bygg- og anlegg (figur 2.7).

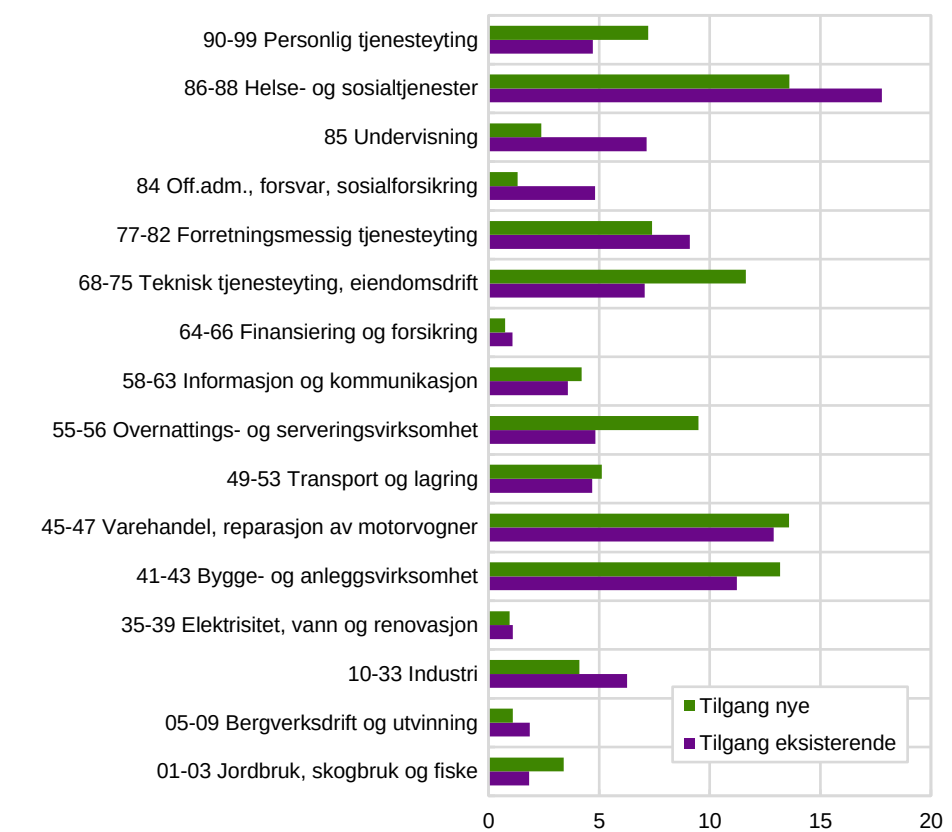
Figur 2.5 Tilgang og avgang av jobber mellom 4. kvartal 2016 og 4. kvartal 2017 etter næring.

Kilde: Næsheim (2018)

Figur 2.6 Tilgang av jobber mellom 4- kvartal 2016 og 4.kvartal 2017 etter næring og om virksomheten er ny eller eksisterende

Kilde: Næsheim (2018)

Figur 2.7 Tilgang av jobber mellom 4- kvartal 2016 og 4.kvartal 2017 etter næring og om virksomheten er ny eller eksisterende. Prosentvis fordeling av tilganger etter næring

Kilde: Næsheim (2018)

Flere nye jobber i storbyfylker

I Næsheim (2018) brytes jobbstrømmene ned på region og næring. Tabell 2.1 gir en regional fordeling av tilgang og avgang fordelt på nye og eksisterende virksomhet. Generelt ser vi at endringene er størst i fylker med storbyer. Stort sett opplever disse positiv netto tilgang av jobber. Noen interessante tall å merke seg er at Rogaland hadde en stor netto reduksjon i jobber i eksisterende virksomhet, både blant virksomheter med uendret fylkestilhørighet og at blant eksisterende virksomheter som har endret fylkeslokalisering. Dette henger sammen med nedgang i oljerelatert virksomhet. Oslo skiller seg ut ved å ha en netto utflytting på 500 jobber blant virksomhet som skifter fylke. Største mottaker av jobber som skifter fylke er Akershus med tilgang av 475 jobber. Det er ikke usannsynlig at en del av disse jobbene kommer fra Oslo.

Fra industri til tjenestenæringer

Når det gjelder fordelingen av jobbstrømmer etter næring viser Næsheims tall en nedgang for industri og økning for tjenestenæringer i hans korte analyseperiode. Dette er konsistent med den langsiktige utviklingen som vi ser i observert i andre statistikker, (jf. <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/faktaside/norsk-naeringsliv>). Det at vi observerer såpass klare endringer også på kort sikt kan indikere at denne utviklingen skjer fort.

Tabell 2.1 Jobbstrømmer etter arbeidsstedsfylke. 2. kvartal 2016 til 2. kvartal 2017.

	Endring siste periode	Nye og nedlagte virksomheter			Eksisterende virksomhet med uendret fylke			Eksisterende virksomhet med endret fylke		
		Tilgang jobber	Avgang jobber	Netto endring	Tilgang jobber	Avgang jobber	Netto endring	Tilgang jobber	Avgang jobber	Netto endring
Alle fylker	39 800	90 879	76 895	13 984	201 329	175 647	25 682	9 150	9 016	134
01 Østfold	2 016	3 630	3 159	471	8 693	7 126	1 567	159	181	-22
02 Akershus	6 386	9 867	8 154	1 713	20 670	16 472	4 198	3 095	2 620	475
03 Oslo	12 046	15 209	11 459	3 750	36 281	27 485	8 796	3 011	3 511	-500
04 Hedmark	912	2 591	2 375	216	5 960	5 297	663	179	146	33
05 Oppland	754	2 634	2 340	294	6 265	5 863	402	160	102	58
06 Buskerud	2 753	3 925	3 242	683	10 050	8 019	2 031	482	443	39
07 Vestfold	1 141	4 511	4 204	307	8 383	7 540	843	189	198	-9
08 Telemark	1 082	2 528	1 934	594	5 553	5 047	506	50	68	-18
09 Aust-Agder	500	1 616	1 425	191	4 020	3 758	262	113	66	47
10 Vest-Agder	710	2 824	2 192	632	6 371	6 013	358	72	352	-280
11 Rogaland	-2 268	8 318	7 511	807	15 905	18 855	-2 950	126	251	-125
12 Hordaland	2 653	8 427	7 068	1 359	18 905	17 562	1 343	257	306	-49
14 Sogn og Fjordane	1 321	2 018	1 432	586	4 328	3 639	689	67	21	46
15 Møre og Romsdal	207	3 555	3 886	-331	9 410	9 050	360	240	62	178
16 Sør-Trøndelag	4 355	5 046	4 756	290	13 769	9 743	4 026	163	124	39
17 Nord-Trøndelag	1 405	1 942	1 787	155	5 447	4 225	1 222	85	57	28
18 Nordland	2 246	3 485	3 471	14	9 842	7 744	2 098	158	24	134
19 Troms - Romsa	2 740	2 895	1 816	1 079	6 694	5 117	1 577	108	24	84
20 Finnmark – Finnmark	598	1491	931	560	2 995	2 912	83	59	104	-45

Kilde: Næsheim (2018)

Tilgang og avgang av bedrifter antas som nevnt tidligere å være viktig for omstilling og innovasjon i næringslivet. Foreløpig har vi ikke statistikk som belyser innovasjon og FoU i nye vs. etablerte virksomheter. Imidlertid viser statistikk for FoU i næringslivet at så godt som all vekst i FoU-aktivitet det siste 10-året har kommet i (de nye) tjenestenæringene, se tabell 2.2.

Tabell 2.2 FoU-årsverk i næringslivet. 2007 - 2017

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Industri	6826	6878	6667	6113	6115	6189	6201	6674	7009	7034	7424
Tjenesteyting	6916	7937	7757	7946	8211	8402	8694	9738	10578	11043	12118

Kilde: SSB

3. Etablerere i Norge: Hvem er de?

OECD-tallene som er gjengitt i kapittel 2 viser at Norge rangerer lavt med hensyn til nyetableringer i prosent av hele foretakspopulasjonen. Dette oppveies noe av at norske bedrifter i gjennomsnitt er relativt store fra oppstart sammenlignet med de andre landene i denne undersøkelsen, men SMB'er står likevel for en liten del av jobbskapingen i Norge sammenlignet med andre land. Øyeblikksbildet i Næsheim (2018) indikerer også at i Norge skapes de fleste nye jobber i etablerte foretak.

Det behøver naturligvis ikke være noe galt i at mesteparten av jobbskapingen skjer i etablerte foretak, men likevel er det ønskelig at nyetablerte foretak med økonomisk potensiale greier seg gjennom den vanskelige oppstartsfasen. Skal man sette inn tiltak for å stimulere til entreprenørskap og bedriftsetableringer, er det imidlertid viktig at tiltakene er kunnskapsbaserte. Hvilke faktorer er det som innvirker på beslutningen om å starte egen virksomhet og hva kjennetegner foretak som overlever og vokser? Dette er selvsagt ikke enkelt å gi gode og pålitelige svar på. Det er viktig å definere hvem vi mener med «etablererne», identifisere dem og beskrive hva som kjennetegner dem som starter egen virksomhet. I dette kapittelet presentere vi beskrivende statistikk om etablerere og etableringer i Norge, dernest ser vi på utviklingen over tid i lys av noen politikkendringer. I vårt materiale ser vi på alle personer som starter et foretak i et gitt år, uavhengig av om de er førstegangsetablerere eller driver virksomhet fra før. Videre tar vi med alle organisasjonsformer, men som vi skal komme inn på så er etablering av aksjeselskap det mest interessante i sammenheng med jobbskaping og vekst.

Flere etableringer enn etablerere

Av tabell 3.1 framgår det at en stor andel av etablererne (nesten 27 prosent i 2017) er involvert i mer enn én etablering. Noen etablerer mer enn 5 foretak. Hvem er disse? Er det snakk om reelle etableringer av ny virksomhet? En forklaring kan være at man organiserer virksomheten gjennom en konstellasjon av flere foretak, for eksempel et eierselskap, et eiendomsselskap og et driftsselskap. Det kan være flere grunner til dette, som operative hensyn, skattemessige vurderinger eller behov for å skjerme verdier mot konkurrisiko. Når en og samme person etablerer flere virksomheter (for eksempel i ulike næringer, med ulike organisasjonsformer eller i flere landsdeler) kan det oppstå dobbelttelling i statistikkene. Med begrepet unik etablerer sikter vi til statistikk der hver etablerer telles bare en gang.

Flere mannlige enn kvinnelige etablerere

Tabell 3.2 gir en oversikt over antall unike etablerere hvert år. Det er flere menn enn kvinner som etablerer egen virksomhet, men kvinneandelen øker, om enn langsomt (fra i underkant av 30 prosent i 2007-2008 til vel 33 prosent 2016-2017).

Tabell 3.1 Personlige etablerere bosatt i Norge etter antall etablerte foretak

Etableringsår	1 foretak	2-5 foretak	Mer enn 5 foretak
2007	31 369	11 228	128
2008	30 364	10 744	125
2009	26 986	10 426	158
2010	28 848	11 295	157
2011	29 782	11 652	161
2012	33 501	14 067	165
2013	33 568	13 609	203
2014	35 493	14 416	211
2015	37 998	14 804	192
2016	40 400	15 294	173
2017	40 845	14 851	172

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 3.2 Antall unike etablerere etter år

Etableringsår	Kvinne	Mann	Bosted Norge	Bosted utlandet eller ukjent
2007	12 572	31 345	42 725	1 192
2008	12 789	29 543	41 233	1 099
2009	12 196	26 653	37 570	1 279
2010	12 979	28 938	40 300	1 617
2011	13 544	29 828	41 595	1 777
2012	15 300	34 684	47 733	2 251
2013	15 742	34 169	47 380	2 531
2014	17 162	35 524	50 120	2 566
2015	18 280	37 478	52 994	2 764
2016	19 269	38 924	55 867	2 326
2017	19 220	38 940	55 867	2 293

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.1. Kjennetegn ved personer som etablerer eget foretak

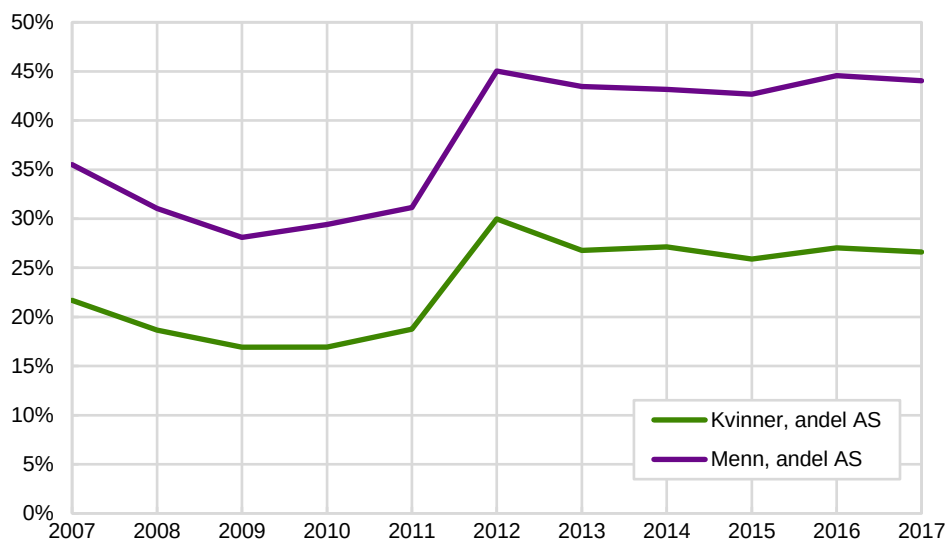
Nedenfor gjengir vi noe beskrivende statistikk om norske etablerere. Å avdekke kausale sammenhenger bak entreprenørskap og hva som ligger bak de observerte kjønnsforskjellene i andel etablerere krever imidlertid inngående empiriske analyser. Forhold som tilgang til kapital, holdning til risiko og kjønnsroller i yrkesliv og familien spiller sannsynligvis en rolle, kanskje spesielt hvem som tar omsorg for barn.

Mannlige etablerere er mer tilbøyelige til å velge organisasjonsformen AS

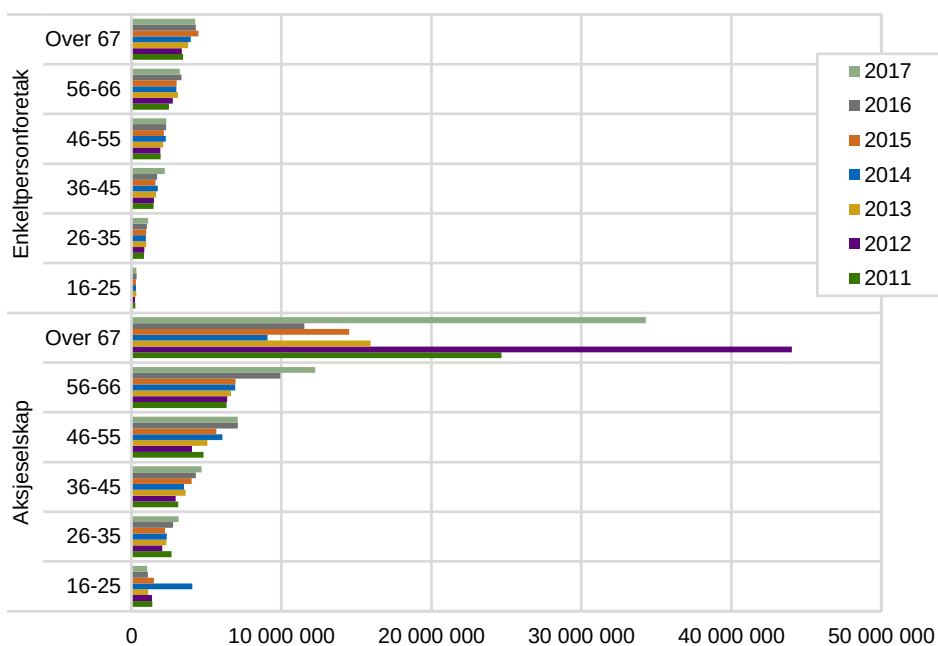
Figur 3.1 viser at ikke bare er kvinner underrepresenterte blant etablererne, de skiller seg også ut ved å være mindre tilbøyelige til å starte eget AS når de etablerer eget foretak. Aksjeselskapsformen innebærer at eierne har begrenset ansvar, i motsetning til personlig næringsvirksomhet som drives for innehaverens risiko. Dette kan tolkes som at kvinner i mindre grad enn menn etablerer virksomheter med behov for risikoavlastning. En annen forklaring kan være at tilgang på egenkapital virker begrensende, siden kvinner i gjennomsnitt har lavere inntekt og formue enn menn. Analogt til valg av organisasjonsform finner Fjærli og Iancu (2012) at kvinnelige etablerere av AS i gjennomsnitt starter opp i mindre skala enn menn. Også dette kan forklares både med risikoholdning og kapitalrasjonering, men kan også skyldes at kjønnene starter opp i ulike næringer. I denne sammenhengen er det interessant å se på tidsforløpene i figur 3.1. For både kvinner og menn avtar andelen etablerere som starter som AS etter finanskrisen. Siden AS krever mer kapital (den gang minimum 100.000 kroner) enn enkeltmannsforetak kan dette indikere at kapitalrasjonering spiller inn. I 2012 ble minimumskravet til aksjekapital redusert til 30.000 kroner. Dette ble fulgt av et kraftig hopp i andelen AS-etableringer, både for menn og kvinner (prosentvis størst for kvinner), og styrker hypotesen om at kapitalrasjonering kan være en hindring for entreprenørskap.

Av figur 3.2 og 3.3 går det fram at etablere av AS har høyere bruttoformue og inntekt etter skatt enn de som etablerer personlig eid foretak³. Dette gjelder i alle år og for alle årsklasser og særlig er forskjellene store for bruttoformue. Merk at datagrunnlaget for disse figurene inkluderer *alle* etablerere, ikke bare førstegangsetablerere. Høyere inntekt og formue blant eldre etablerere av AS reflekterer trolig en vellykket gründerkarriere.

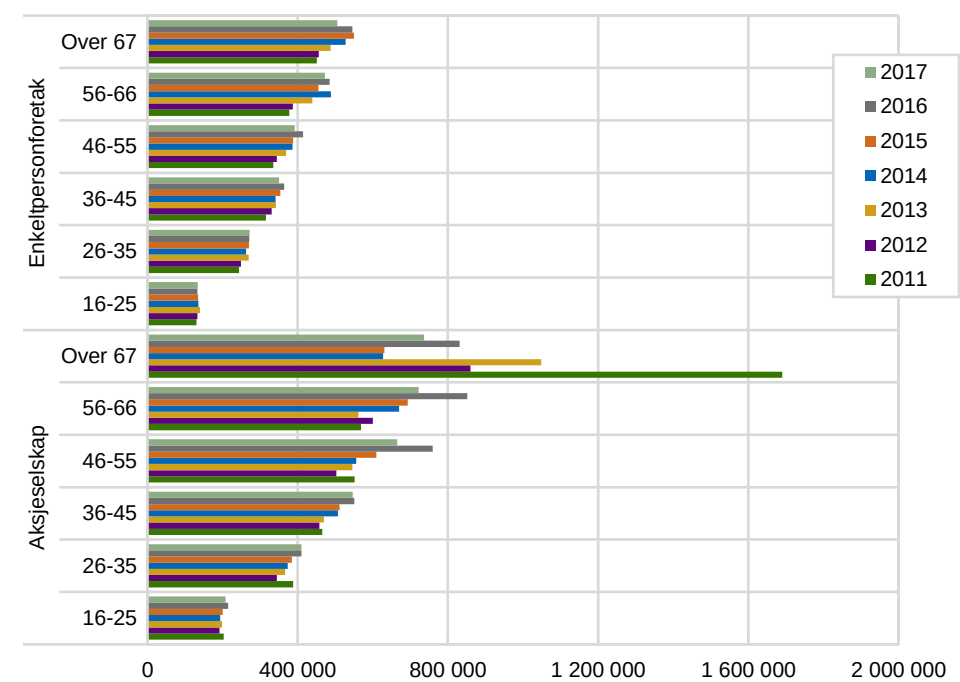
³ SSBs inntektsstatistikk for personer viser både et lavt nivå og lav vekst i inntektene for personlig næringsdrivende (men det kan være store forskjeller mellom ulike yrker). Utover å sysselsette seg selv skaper denne gruppen heller ikke arbeidsplasser i særlig grad. Samlet sett framstår ikke denne kategorien forretningsdrivende som den mest interessante for omstilling og vekst i Norge.

Figur 3.1 Andel av etablerere som velger organisasjonsformen AS. Etter kjønn og år.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.2 Etablerere: Bruttoformue i år t-1. Etter etableringsår og alder

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.3 Etablerere: Inntekt i år t-1. Etter etableringsår og alder

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Under 45 og med forholdsvis kort utdanning

Tabellene 3.3 til 3.6 viser fordelingen av etablerere etter alder og utdanningsnivå. Både blant kvinner og menn er de fleste etablererne i aldersgruppene 26-35 og 36-45. Svær få av etablererne er over 67. Blant menn finner vi de fleste etablererne i gruppen med videregående utdanning som høyeste utdanningsnivå. Kvinner har en noe høyere andel etablerere med høyere utdanning.

Tabell 3.1 Andel unike personlige etablerere etter alder: Kvinner

Etableringsår	16-25 år	26-35 år	36-45 år	46-55 år	56-66 år	67 år og eldre
2007	13,1 %	33,7 %	29,3 %	16,3 %	6,6 %	1,1 %
2008	14,0 %	33,8 %	28,8 %	16,1 %	6,3 %	1,1 %
2009	14,4 %	34,7 %	28,5 %	15,6 %	5,8 %	1,1 %
2010	14,6 %	34,9 %	27,7 %	15,9 %	5,9 %	1,0 %
2011	16,3 %	35,3 %	26,5 %	15,1 %	5,7 %	1,1 %
2012	16,4 %	32,9 %	26,9 %	16,3 %	6,3 %	1,2 %
2013	19,8 %	31,8 %	25,8 %	15,5 %	5,8 %	1,3 %
2014	17,5 %	34,1 %	25,0 %	15,6 %	6,3 %	1,5 %
2015	16,9 %	34,3 %	24,8 %	16,4 %	6,1 %	1,6 %
2016	16,1 %	33,7 %	24,6 %	17,0 %	6,9 %	1,7 %
2017	15,9 %	33,5 %	25,0 %	17,0 %	6,8 %	1,8 %

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.2 Andel unike personlige etablerere etter alder: Menn

Etableringsår	16-25 år	26-35 år	36-45 år	46-55 år	56-66 år	67 år og eldre
2007	13,6 %	31,8 %	28,0 %	15,9 %	8,8 %	1,8 %
2008	14,8 %	31,4 %	26,8 %	16,1 %	9,1 %	1,8 %
2009	16,0 %	31,5 %	26,6 %	15,3 %	8,5 %	2,1 %
2010	16,1 %	31,0 %	26,5 %	15,2 %	9,0 %	2,2 %
2011	16,6 %	30,7 %	26,0 %	15,3 %	9,1 %	2,3 %
2012	15,2 %	30,2 %	25,8 %	16,7 %	9,6 %	2,7 %
2013	17,4 %	29,4 %	24,9 %	16,2 %	9,7 %	2,5 %
2014	15,8 %	30,4 %	24,3 %	16,5 %	9,6 %	3,5 %
2015	15,9 %	30,1 %	24,0 %	16,7 %	9,8 %	3,4 %
2016	15,5 %	30,1 %	23,6 %	17,1 %	10,1 %	3,6 %
2017	15,3 %	29,9 %	24,0 %	17,0 %	10,0 %	3,7 %

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.3 Andel unike personlige etablerere etter utdanningsnivå: Kvinner

Etableringsår	Grunnskole	Videregående skole	Høyere utdanning, lavere nivå	Høyere utdanning, høyere nivå	Annet
2007	11,4 %	25,3 %	25,8 %	8,9 %	28,7 %
2008	14,1 %	32,4 %	32,6 %	11,8 %	9,0 %
2009	13,6 %	32,0 %	32,1 %	12,9 %	9,3 %
2010	12,8 %	31,9 %	33,3 %	12,6 %	9,4 %
2011	14,2 %	31,7 %	34,1 %	13,5 %	6,6 %
2012	13,9 %	32,5 %	33,7 %	14,1 %	5,7 %
2013	14,0 %	31,1 %	33,5 %	14,7 %	6,7 %
2014	13,6 %	29,8 %	34,0 %	15,4 %	7,3 %
2015	13,7 %	28,8 %	34,1 %	15,7 %	7,6 %
2016	13,8 %	28,0 %	33,8 %	16,9 %	7,5 %
2017	13,4 %	27,4 %	33,2 %	17,1 %	8,9 %

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.4 Andel unike personlige etablerere etter utdanningsnivå: Menn

Etableringsår	Grunnskole	Videregående skole	Høyere utdanning, lavere nivå	Høyere utdanning, høyere nivå	Annet
2007	14,0 %	26,7 %	12,0 %	5,7 %	41,7 %
2008	19,1 %	41,9 %	20,2 %	10,1 %	8,7 %
2009	20,3 %	41,3 %	19,9 %	10,3 %	8,2 %
2010	19,0 %	42,0 %	20,1 %	10,2 %	8,7 %
2011	20,2 %	42,4 %	21,1 %	10,3 %	6,0 %
2012	19,5 %	42,8 %	21,0 %	10,8 %	6,0 %
2013	19,2 %	41,9 %	21,5 %	11,3 %	6,2 %
2014	19,4 %	40,5 %	22,4 %	10,7 %	7,0 %
2015	19,6 %	40,6 %	21,6 %	11,2 %	6,9 %
2016	18,8 %	40,0 %	22,1 %	12,5 %	6,6 %
2017	19,3 %	39,2 %	21,8 %	12,5 %	7,2 %

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Barn ingen hindring?

Tabell 3.7 viser fordelingen av etablerere etter hvilken husholdningstype de tilhører og om de har barn, sammenlignet med befolkningen for øvrig. Grunnlaget for tabellen er hentet fra statistikkgrunnlaget for SSBs inntektsstatistikk. Vi har bare tatt med personer i yrkesaktiv alder, her definert som personer mellom 18 og 70 år. Tabellen viser gjennomsnittstall for perioden 2012-2017 (disse tallene er ganske stabile gjennom hele denne perioden).

Når det gjelder aleneboende er det ingen forskjell i andelen med barn mellom etablerere og andre, hverken for kvinner eller menn. Når det gjelder par finner vi imidlertid klare forskjeller, ved at etablerere som lever i parforhold har noe høyere andel med barn enn andre i parforhold. For å avdekke mer om mulige årsaks-sammenhenger er det nødvendig å bruke statistiske metoder der en kontrollerer for andre faktorer, for eksempel alder og hvilken type virksomhet det gjelder (AS vs. enkeltmannsforetak).

En kan ikke uten videre slutte fra disse tallene at barn ikke utgjør noen hindring for å etablere egen virksomhet. Likevel er vel resultatene ikke så overraskende, når vi vet at det er et godt tilbud om offentlige omsorgstjenester i form av barnepass i Norge. Det er heller ikke åpenbart at barn skulle skape større utfordringer for yrkesaktivitet for etablerere enn for andre yrkesaktive.

Tabell 3.5 Fordelingen av etablerere og andre etter husholdningstype og barn/ikke barn. Gjennomsnitt 2012-2017

	Kvinnelige etablerere	Kvinner i resten av befolkningen	Mannlige etablerere	Menn ellers i befolkningen
Aleneboende				
Med barn	10 %	9 %	5 %	5 %
Uten barn	21 %	21 %	26 %	27 %
Par				
Med barn	47 %	42 %	47 %	42 %
Uten barn	22 %	27 %	21 %	25 %

3.2. Virker gründerpolitikken?

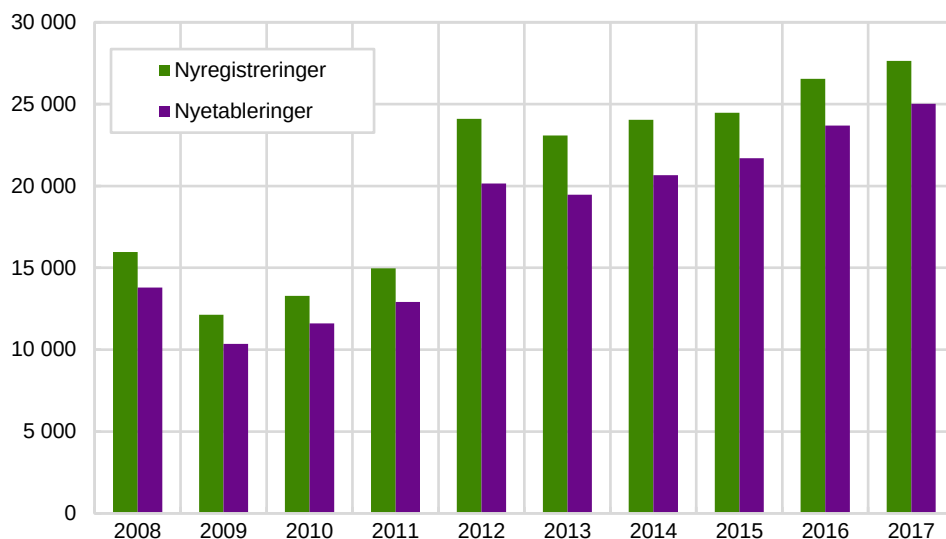
Som vi var inne på i innledningskapittelet, er entreprenørskap som middel til omstilling og vekst et sentralt tema. Det gjelder både internasjonalt og i Norge. En viktig målsetting for de næringspolitiske virkemidlene er nettopp å stimulere til entreprenørskap og vekst. De ulike virkemidlene for FoU, innovasjon og omstilling i næringslivet administreres av ulike institusjoner, hvorav Innovasjon Norge, Skattefunn og SIVA er de ordningene som er mest innrettet mot å bistå gründere og nyetablerte virksomheter (Rybalka, 2016, Fjærli m. fl., 2017). Det er vanskelig å måle effekten av de ulike tiltakene som kanaliseres gjennom virkemiddelapparatet. Selv om det knytter seg noe usikkerhet til resultatene, tyder likevel tidligere analyser i SSB på at det er positive effekter på vekst i antall ansatte og omsetning blant foretak som mottar støtte fra virkemiddelapparatet, særlig blant små, nyetablerte virksomheter (Cappelen mfl., 2016, Fjærli m. fl., 2017).

Ordninger som Innovasjon Norges virkemidler for nystartede bedrifter, Skattefunn mm. gir først og fremst støtte i form av tilskudd og lån. Gründerpolitikken omfatter imidlertid også andre virkemidler, for eksempel forenkling av lover, regler og administrative pålegg eller programmer for å stimulere til nettverk og samarbeid i klynger. Et tiltak som ikke har kostet skattebetalerne noe, er innføringen av ordningen med revisorfritak for små aksjeselskaper⁴ og reduksjonen i minstekrav til aksjekapital fra 100.000 til 30.000 kroner i 2011 (med virkning fra og med 2012). Særlig det siste tiltaket skulle forventes å ha positiv effekt for personer som ønsker å starte egen virksomhet organisert som aksjeselskap (altså foretak uten personlig økonomisk ansvar), men som har begrenset tilgang på kapital. Etter det vi kjenner til er effekten av disse tiltakene på etableringsatferd ennå ikke blitt systematisk undersøkt. Som vi så tidligere i figur 3.1, tyder mye på at nedsettelse av kravet til minste aksjekapital var et effektivt tiltak. Nedenfor ser vi på dette mer i detalj.

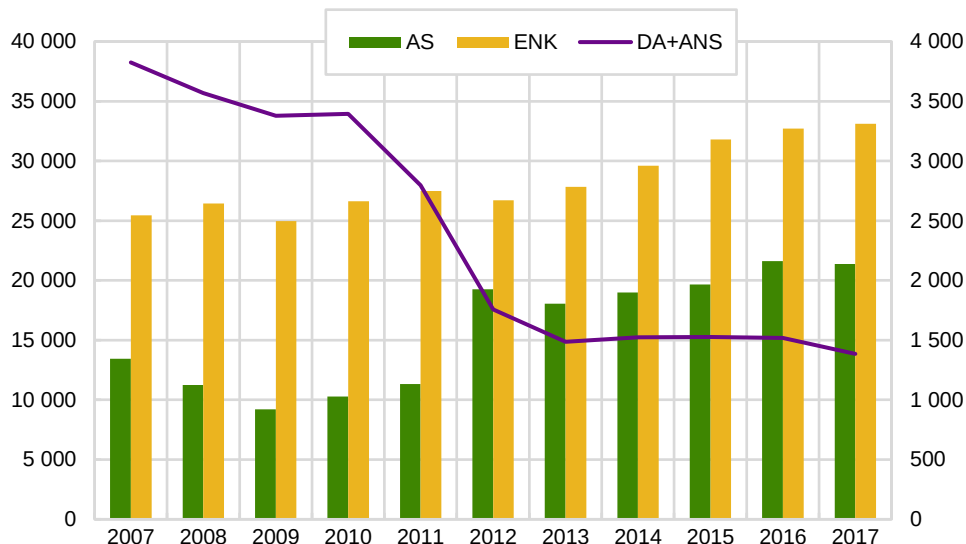
Flere aksjeselskaper og større andel AS, men også flere etablerere

Figur 3.4 viser en kraftig økning av antall nye AS i 2012. Nyetablering er nye foretak korrigert for eierskifte. Differansen mellom nyregistreringer og nyetableringer har også økt, noe som tyder på at det også har vært en økning i antall omregistreringer. Figur 3.5 viser en korresponderende økning i antall *etablerere* av AS'er i 2012. Blant personlig eide foretak er det samtidig et kraftig fall i kategoriene ANS og DA (høyre akse), som er organisasjonsformer som kan være et naturlig alternativ til AS når en virksomhet har flere eiere. Totalt sett er økningen i etablerere av AS langt større enn reduksjonen i gruppen for ANS og DA, slik at antall etablerere totalt har økt.

⁴ Riktignok kan revisorfritak ha medført mere skatteunndragelse.

Figur 3.4 Antall nye aksjeselskaper

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.5 Antall etablerere etter organisasjonsform og år

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

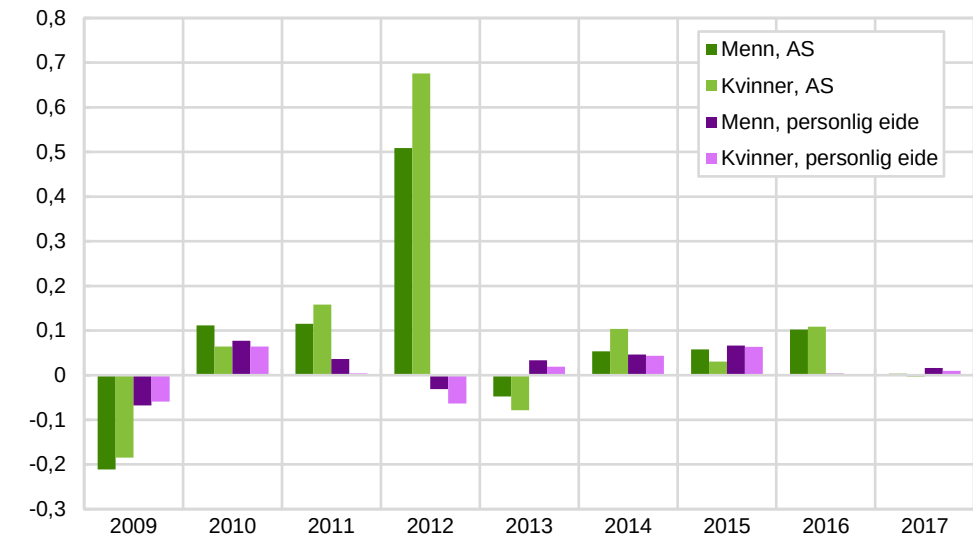
Sterkest økning blant kvinner og yngre etablerere

Figur 3.6 viser en betydelig sterkere prosentvis økning av etablerere av AS for kvinner, som i utgangspunktet har en lavere andel etablerere som velger denne organisasjonsformen og som i gjennomsnitt har lavere inntekt og formue enn menn. Figur 3.7 viser en prosentvis sterkere økning av etablerere av AS for den yngste aldersgruppen, som likedan har lavere gjennomsnittlig inntekt og formue enn de som er eldre. Også blant de aller eldste etablererne over 67 år er det en sterk prosentvis økning, men disse utgjør en svært fåtallig gruppe.

Tabell 3.8 viser at etablererne av de minste AS'ene (med 30 -31.000 i aksjekapital) har lavere bruttoformue enn de som etablerer litt større AS (31-99.000). Tabell 3.9 viser samme tendens både for relativ formue og relativ inntekt. Dette er en indikasjon på at økonomiske ressurser spiller en rolle for etableringer (se også Fjærli og Iancu, 2012).

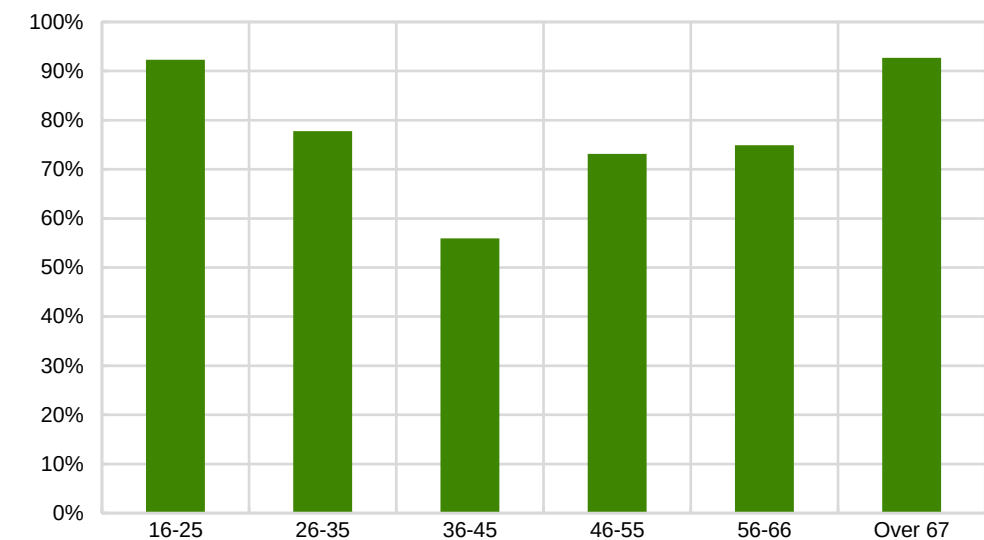
Totalt sett indikerer tallene at reformen har hatt stor betydning, ved at antall etablerere av AS har økt mye mer enn reduksjonen i etablerere av DA og ANS. Det er særlig de yngste etablererne og de med lavest inntekt og formue som benytter seg av laveste tillatte aksjekapital. Antall ENK viser en jevn økning gjennom perioden og det er ingenting som tyder på at AS er blitt et alternativ til ENK etter regelendringene. Derimot har det vært en kraftig reduksjon i antall etablerere for ANS og DA.

Figur 3.6 Prosentvis endring i antall etablerere fra 2011 til 2012, etter kjønn, organisasjonsform og år

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.7 Prosentvis endring i antall etablerere av aksjeselskap fra 2011 til 2012. Etter alder.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.6 Gjennomsnittlig og median bruttoformue for etablerere av AS etter størrelse på aksjekapitalen.

	N		N	
	Bruttoformue, gjennomsnitt		Bruttoformue, median	
	Aksjekapital 30-31.000	Aksjekapital 31-99.000	Aksjekapital 30-31.000	Aksjekapital 31-99.000
2012	976 243	2 260 796	640 343	665 168
2013	1 002 400	1 562 112	716 776	988 882
2014	1 189 477	1 423 155	721 756	978 690
2015	1 225 159	2 723 830	731 105	977 428
2016	1 441 394	2 605 385	848 479	1 164 998
2017	2 452 069	3 035 993	947 474	1 216 951

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.7 Relativ inntekt og formue etter skatt for etablerere av AS. Forholdstall mellom etablerere av AS med hhv mindre enn 31.000 kr i aksjekapital og 31.000 til 99.000 kr i aksjekapital.

	Relativ gjennomsnittsinntekt	Relativ medianinntekt	Relativ gjennomsnittsformue	Relativ medianformue
2012	0,970	0,978	0,43	0,96
2013	0,933	0,964	0,64	0,72
2014	0,966	0,966	0,84	0,74
2015	0,939	0,931	0,45	0,75
2016	0,851	0,885	0,55	0,73
2017	0,830	0,891	0,81	0,78

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4. Oppsummering

Tall fra OECD og SSBs egne tall viser at jobbskapingen de senere årene er størst i tjenestenæringene (dette har jo også i mange år vært næringer i vekst). Videre viser også SSB-analyser med kort tidshorisont at det skapes flest nye jobber i tjenestenæringene og i bynære områder, som også er konsistent med lengre, historiske trender i befolkningsutviklingen. Dette henger naturlig sammen, da tjenesteproduksjonen er innrettet mot husholdninger og næringsliv og for en stor del er lokalt forankret. Både stordriftsfordeler og befolkningens preferanser for jobb og bosted er mulige drivere bak denne utviklingen.

Det er klare kjønnsforskjeller i entreprenørskap, både når man ser på andel etablerere og andel av etablererne som velger organisasjonsformen AS. Kvinner er underrepresenterte langs begge dimensjoner, men det er en tendens til at forskjellene mellom kvinner og menn avtar noe over tid.

Bak kjønnsforskjellene kan det ligge andre, primære årsaker. Indirekte tyder betydningen av inntekt og formue for etableringer på at dette kan være noe av forklaringen, i det minste kan man se en viss samvariasjon. For å si noe om årsakssammenhenger behøves imidlertid empiriske analyser.

Nedsettelse av kravet til minste aksjekapital for aksjeselskaper i 2011/2012 ble etterfulgt av både en kraftig økning i antall etablerere og en viss overgang fra ansvarlige selskapsformer til AS. Økningen var sterkest for kvinner og yngre etablerere. Blant dem som benyttet seg av anledningen til å starte AS med lav aksjekapital kan man videre observere noe lavere inntekt og formue enn de som starter med større aksjekapital.

Referanser

- Cappelen, Ådne, Erik Fjærli, Diana-Cristina Iancu, Marit Klemetsen, Andreas Moxnes, Øivind Anti Nilsen, Arvid Raknerud og Marina Rybalka (2016): Innovasjons- og verdiskapingseffekter av utvalgte næringspolitiske virkemidler. Rapport 2016/12, Statistisk Sentralbyrå
- Criscuolo, C., P. N. Gal and C. Menon (2014), The Dynamics of Employment Growth: New Evidence from 18 Countries, OECD Science, Technology and Industry Policy Papers no. 14, OECD Publishing, <http://dx.doi.org/10.1787/5jz417hj6hg6-en>.
- Fjærli, Erik and Diana-Cristina Iancu (2012): The financing of young firms. How persistent are borrowing constraints? Discussion Papers, 707, Statistics Norway
- Fjærli, Erik, Diana-Cristina Iancu og Arvid Raknerud (2017): Effekten av Sivas virkemidler på vekst og verdiskaping. Rapport 2018/17, Statistisk Sentralbyrå
- Næsheim, Helge (2018): Mobilitet i arbeidsmarkedet. Om måling av jobbstrømmer. Notater 2018/14, Statistisk Sentralbyrå.
- Rybalka, Marina (2016): Offentlig støtte til privat innovasjon – omfang, varighet og gjengangere. Økonomiske Analyser 2/2016, Statistisk Sentralbyrå.
- Schumpeter, Joseph A. (1942): «Capitalism, Socialism and Democracy», New York; London: Harper & Brothers